

3. Тінін Д., Тимофєєв В. Психологічні аспекти гендерної політики в секторі безпеки України: співвідношення маскуліності та фемінізму. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*: Науковий журнал. 2022. № 1 (116). С. 393-398.

4. Тінін, Д. (2022). Шляхи удосконалення рівня підготовки кадрів сил безпеки і оборони України в умовах воєнного стану. *Сборник научных статей «ЛОГОΣ»* (8 июля 2022 г.; Париж, Франция), С. 101-103.

Артем ПЛАХОТНИЙ,

старший викладач кафедри
тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Вікторія ЗЕЙКАН,

здобувач вищої освіти
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРАВОВІ ОСНОВИ ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАСОБІВ

У статті 27 Конституції закріплено один із найважливіших обов'язків держав – захист життя людини, яка визнається найвищою соціальною цінністю. Виконуючи свій мандат, держава вимагає від правоохоронних органів забезпечувати імплементацію цих конституційних положень і надає їм право вдаватися до заходів примусу як крайнього засобу, що також включає застосування спеціальних засобів.

Тим часом у ст. 55 Конституції України визначено: «Кожен має право на захист своїх прав і свобод від посягань і протиправних посягань у будь-який не заборонений законом спосіб», до них також можна віднести застосування спеціальних засобів самооборони. Оскільки використання цих засобів обмежує права і свободи населення, на яке вони спрямовані, вони є джерелом підвищеної небезпеки і їх обіг має бути чітко регламентований. Застосування зброї та спеціальних засобів поліцейськими є особливим заходом примусу, який включає в себе безпосереднє використання вражаючих властивостей даних предметів і спрямований, перш за все, на припинення протиправних дій, що становлять велику суспільну небезпеку.

Це, зазвичай, приводить до суттєвого обмеження прав та інтересів людини, які охороняються як міжнародним правом, так і національним законодавством будь-якої демократичної держави. Необхідність ретельного контролю за діяльністю органів внутрішніх справ України та недосконалість законодавчого регулювання, у тому числі у разі виникнення особливих чи надзвичайних обставин, зумовлюють необхідність поглиблення наукових досліджень у окремих галузях.

Однак, незважаючи на наявність великої кількості досліджень, правові принципи застосування таких примусових заходів на сьогоднішній день всебічно не вивчені. Водночас розробка вищезазначених питань має велике значення для становлення України як демократичної та правової країни. Одним із інститутів, діяльність якого спрямована на захист життя, здоров'я, прав і свобод громадян, власності, навколишнього природного середовища, соціальних і національних інтересів від протиправних посягань, є поліція. Під час виконання покладених на неї завдань поліція має право застосовувати заходи фізичного впливу, спеціальні засоби та вогнепальну зброю у випадках та порядку, встановлених чинним законодавством України.

Працівники правоохоронних органів часто стикаються з багатьма факторами ризику скоєння злочинів, і проблеми із збереженням їхнього життя та здоров'я є актуальними. Втрати (загибель, поранення, травми, професійні захворювання) персоналу сектору безпеки можуть бути спричинені не лише діями злочинців, але й необережними, непослідовними та не спланованими діями працівників сектору безпеки, представників громадськості щодо забезпечення порядку. Забезпечувати громадську безпеку та запобігати злочинам та іншим правопорушенням. Недотримання заходів фізичної безпеки, незнання специфіки ситуації та заходів протидії поліцейським без професійної підготовки також можуть сприяти цим та іншим факторам ризику.

Аналізуючи реальну діяльність поліції, в більшості випадків метою застосування спеціальних засобів є затримання, конвоювання правопорушників, захист громадян, самооборона поліції, припинення опору. Правове регулювання діяльності поліції щодо застосування зброї та спеціальних засобів здійснюється певною системою законодавства, яка складається із значної кількості нормативних актів. Загальні основи правовідносин, що виникають у досліджуваній нами сфері, містяться в Конституції України.

Основні конституційні права, свободи людини і громадянина, закріплені в розділі II Конституції України, зокрема захист життя і здоров'я людини (ст. 27), людської гідності (ст. 28), недоторканність особистості та недоторканність житла (ст. 29 і 30) тощо [1]. Відповідно до ст. Статтею 92 Конституції України встановлено, що правовий режим державного майна, а також основи національної безпеки і забезпечення громадського порядку визначаються виключно законом України [1]. Незважаючи на ці чіткі конституційні норми, питання набуття права володіння спеціальними засобами самооборони, особливості їх зберігання, використання, правонаступництва та передачі все ще значною мірою регулюються підзаконними нормативно-правовими актами, переважно відомчими вказівками МВС. Основним нормативно-правовим актом, який регулює порядок застосування зброї та спеціальних засобів, є Закон України «Про Національну поліцію»[2].

Деякі дослідники також відзначають ще два закони, норми яких диктують застосування конкретних видів примусу поліцейськими – це

український закон про «попереднє ув'язнення» та український кримінально-виконавчий закон. На думку автора, повноваження поліцейських щодо застосування заходів фізичного примусу регулюються виключно або переважно окремими законами. Решта законів – це ті, що містять пакет норм щодо трьох зазначених вище нормативних актів [5, с. 33-34].

Мушу погодитися з О. Котляром, що така позиція не відповідає сучасним реаліям, оскільки ні Закон України «Про попереднє ув'язнення», ні Кримінально-виконавчий кодекс України жодним чином не регламентують діяльність поліції [3, с. 501].

Службові обов'язки поліцейських пов'язані з відчутним ризиком для їхнього добробуту. У будь-який час, чи то під час проведення спецоперацій чи виконання повсякденних завдань, співробітники внутрішніх справ діють в умовах справжньої небезпеки. З метою збереження їхнього життя та здоров'я, попередження та припинення злочинів, захисту прав та інтересів громадян, перешкоди зловмисним планам злочинців розроблено та ефективно використовується спеціалізовані захисні технологічні пристрої. Ці засоби захисту влучно охрестили «спецзасобами».

Спеціальними засобами є дозволені пристрої та об'єкти, призначені для захисту особового складу поліції та громадян під час проведення спеціальних заходів з охорони громадського порядку та виконання службових обов'язків. Їх основна функція – пом'якшення впливу вражаючих елементів та обмеження дій правопорушників [4, с. 19]. Спеціальні засоби використовуються лише після того, як усі інші життєздатні варіанти були вичерпані без успіху. Правові підстави для їх застосування визначено статтею 45 Закону України «Про Національну поліцію».

Список використаних джерел:

1. Конституція України // ВВР України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Закон України «Про Національну поліцію» від 2.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.
3. Котляр О. В. Правові основи застосування зброї та спеціальних засобів поліцейськими / О. В. Котляр // Форум права. 2011. № 1. С. 501–506. URL : <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2011-1/11kovczp.pdf>.
4. Спеціальна техніка в органах внутрішніх справ : навч. посіб. / Р. В. Мукоїда, А. О. Шелехов / за заг. ред. С. В. Кузніченка. Одеса : ОДУВС, 2013. 134 с.
5. Фролов О. С. Застосування сили у внутрішніх справах держави : підстави, алгоритм, принципи, межі : монографія / О. С. Фролов. Запоріжжя : ЗЮІ МВС України, 2007. 191 с.